

TIPLOVI ILOKUCIONARNIH SNAGA

j. I. austin

Mnogi su konci ostali nepovezani ali nakon kratkog rezimea moramo da se probijamo dalje. Kako razlikovanje »konstativni«/»performativni« izgleda u svetlu naše novije teorije? Uopšte uzet i za sva ispitivana ispoljenja (utterances) ustanovili smo sledeće:

1. dimenzija uspevanja/neuspevanja

1a. ilokucionarna snaga

2. dimenzija istine/laži

2a. ilokucionarno značenje (smisao i referencija – o nečemu se govori pa se o tome nešto kaže)

Učenje o razlikovanju performativa/konstativa odnosi se prema učenju o lokucionarnim i ilokucionarnim radnjama u celokupnoj govornoj radnji kao posebna teorija prema opštoj. Potreba za opštom teorijom nastaje naprosto stoga što je tradicionalna »tvrđnja« ili »iskaz« (statement) apstrakcija, jedan ideal a takve su i tradicionalna istina i laž. Ali na ovom mestu ja ne mogu više do da izazovem par obećavajućih vatrometa. Posebno mi je stalo do toga da predložim sledeće pouke:

A Celokupna govorna radnja u celokupnoj govornoj situaciji je *jedini zbiljski fenomen* kojim se, na kraju krajeva, naše rasvetljavanje bavi.

B. Tvrđenje, opisivanje itd. su *samo dva imena* među velikim brojem ostalih (imena) za ilokucionarne radnje; oni nemaju jedinstveni položaj.

C. Njihov položaj nije jedinstven naročito u pogledu nekog jedinstvenog odnosa prema činjenicama koji se naziva istinom ili laži, pošto istina i laž (izuzev jednom veštačkom apstrakcijom koja je uvek moguća i legitimna za izvesne svrhe) nisu nazivi za odnose, svojstva i tome slično, nego za jednu dimenziju prosuđivanja – kako reči izdržavaju s obzirom na zadovoljavanje činjenica, događaja, situacija itd. na koje se odnose.

D. Na isti način, uobičajenu suprotnost »normativnog ili vrednujućeg« prema faktičkom treba, kao tako mnogo dihotomija, odstraniti.

E. Možemo naslutiti da će teorija »značenja« kao ekvivalenta »smisla i reference« zasigurno zahtevati neka odstranjivanja i preformulisanja u terminima razlikovanja između lokucionarnih i ilokucionarnih radnji (*ako je ovo razlikovanje čvrsto: ovdje je samo ocrtno*). Priznajem da ovdje nije dovoljno učinjeno: starom »smislu i referenciji« pridao sam snagu uobičajenog gledišta; takođe bih istakao da sam izostavio bilo kakvo direktno razmatranje ilokucionarne snage tvrdnji.

Sada preostaje još nešto što očigledno zahteva da bude učinjeno i što je stvar daljeg terenskog rada. Oдавno smo rekli da nam treba lista »eksplicitno performativnih glagola«; ali u svetlu opštije teorije vidimo da je ono što nam treba lista *ilokucionarnih snaga* jednog ispoljenja. Međutim, staro razlikovanje između *primarnih* i *eksplicitnih* performativa savim će uspešno preživeti prelazak sa razlikovanja performativni/konstativni na teoriju govornih radnji. Jer imamo razloga da pretpostavimo da će vrste testova predložene za eksplicitno performativne glagole (»reći... jeste nešto činiti...«, itd.) poslužiti, i zapravo bolje poslužiti za izdvajanje onih glagola koji, kao što ćemo to videti, čine eksplicitnom ilokucionarnu snagu jednog ispoljenja, ili šta jeste ilokucionarna radnja izvešćemo kroz puštanje u opticaj tog ispoljenja. Ono što *neće* preživeti ovaj prelazak, izuzev možda kao marginalni granični slučaj, što jedva da iznenađuje pošto je zadavalo muke od početka, jeste predstava o čistoći performativa: ona je bila suštinski zasnovana na verovanju u dihotomiju performativa i konstativa, koja, kao što vidimo, mora biti napuštena i korist opštijih *porodica* srodnih i međusobno preklapljenih govornih radnji koje su upravo ono što mi sada pokušavamo da klasifikujemo.

Koristeći, dakle, (s oprezom) jednostavan tekst, prvo lice singulara prezenta aktiva u indikativu, u slobodnom prolaženju kroz (kakav sažeti) rečnik dobijam listu s jednim brojem glagola koji leži u redu veličina 10 na treću potenciju. Rekao sam da bih pokušao da napravim nekakvu opštu prethodnu klasifikaciju i neke napomene o pretpostavljenim klasama. Pa, napred. Biće to jedan tour d'horizon ili još više jedan tour de force.

Razlikujem pet opštijih klasa ali daleko od toga da sam jednako zadovoljan sa svima njima. One, ipak, sasvim dostaju da se svrši sa dvama fetišima s kojima sam ja sklon da svršim, naime, 1. fetiš istinito/lažno i 2. fetiš vrednost/činjenica (jeste/treba). Ja ove klase ispoljenja, svrstane prema njihovoj ilokucionarnoj snazi, nazivam sledećim manje-više varvarskim imenima:

1. veridiktivi
2. egzercitivni
3. komisivni
4. konduktivni (behabitivni)
5. ekspozitivni

Razmotrićemo ih redom ali ću najpre dati grubu ideju o svakoj od njih.

Prvi, veridiktivi su, kao što ime kaže, simbolizovani davanjem presude od strane porote, arbitra ili sudije. Ali ne treba da budu konačni; mogu, na primer, biti vrednovanje, proračun ili procenjivanje. U suštini, radi se o davanju nalaza o nečemu – činjenici ili vrednosti – o kome se iz različitih razloga teško može postići izvesnost.

Drugi, egzercitivni su izvršenje moći, prava ili uticaja. Primeri su naimevanje, glasanje (za), zapovedanje, zalaganje (za), savetovanje, upozoravanje itd.

Treći, komisivni su simbolizovani obećavanjem ili kakvim drugim preuzimanjem obaveza; oni *obavezuju* na to da se učini nešto ali takođe uključuju objavu ili oglašavanje intencije koje nije obećanje nego pre nešto maglovito što možemo nazvati zalaganjem kao što je na pr. pristajanje uz nekog. Imaju jasne veze sa veridiktivima i egzercitivima.

Četvrti, konduktivni su vrlo raznolika grupa i tiču se vladanja i *društvenog ponašanja*. Primeri su izvinjavanje, čestitanje, pohvaljivanje, saučestvovanje, proklinjanje i izazivanje.

Peto, ekspozitivni je teško odrediti. Oni pojašnjaju kako naša ispoljenja pristaju uz tok argumentovanja ili razgovora, kako koristimo reči ili su, uopšte uzet, izlagački. Primeri su »odgovaram«, »dokazujem«, »priznajem«, »ilustrujem«, »pretpostavljam«, »postuliram«. Od početka treba da nam bude jasno da postoje široke mogućnosti za marginalne ili neprikladne slučajeve ili za prezezanja.

Poslednje dve klase smatram najproblematičnijim i može biti da one nisu jasne ili da se klasifikacije ukrštaju, ili da je čak potrebna jedna sveukupna nova klasifikacija. Ne držim da je bilo šta od prethodnog konačno. Konduktivni su problematični stoga što svi skupa izgledaju suviše mešovito: ekspozitivni stoga što su veoma brojni i značajni i čini se da su i jedni i drugi uključeni u ostale klase i u isti mah jedinstveni na način koji nisam uspeo da razjasnim čak ni sebi. Moglo bi se s izvesnim razlogom tvrditi da sve moje klase boluju od tih slabosti.

I VERDIKTIVI

Primeri su:

opravdati
držati (za zakon)
čitati (kao)
računati

osuditi
tumačiti kao
odlučiti
oceniti
datirati

ustanoviti (kao nešto)
razumeti
izračunati
smestiti
izmeriti
uzeti
ceniti
opisati
analizirati

razvrstati
proceniti
okarakterisati

svrstati
vrednovati
dijagnosticirati

Daljnji primeri pronađeni su u procenjivanju ili određivanju karaktera poput: »Nazvao bih ga marljivim«.

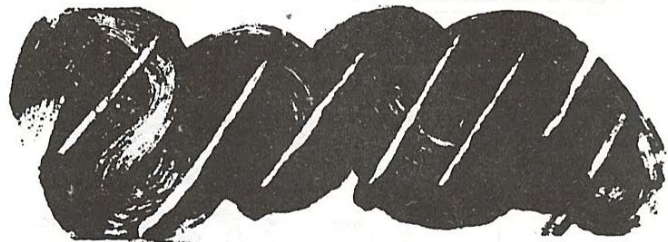
Veridiktivi se sastoje u tome što se o vrednostima ili o činjenicama, ukoliko se mogu razlikovati, na osnovu svedočanstva ili argumenata donosi službeni ili neslužbeni sud. Veridiktivi su sudska radnja različita od zakonodavnih i izvršnih radnji koje su obe egzercitivni. Ali neke su sudske radnje, kada ih u širem smislu donosi sudija umesto, na primer porote, odista egzercitivni. S obzirom na zasnovanost ili nezasnovanost, pravičnost i nepravičnost veridiktivi su jasno povezani sa istinom i laži. Da je sadržaj presude (verdict) istinit ili lažan pokazano je, na primer u sporu oko arbitrovog »aut«, »gol« ili »faul«.

Poređenje s egzercitivima

Kao službena radnja sudijino odlučivanje stvara zakon; presuda porote stvara osuđenog zločinca; pokaže li arbitar da napadać izade, da je faul ili aut, napadać izlazi, faul je ili aut. To se zbiva zahvaljujući službenom položaju ali još može biti ispravno ili neispravno, tačno ili pogrešno, proverljivo ili neproverljivo dokazima. To nije odluka u korist ili protiv nečega. Sudska radnja je, ako hoćete, egzekutivna ali mi moramo razlikovati egzekutivno ispoljenje »Ti to moraš imati« od presude »ovo je tvoje« i na isti način moramo razlikovati procenu štete od dodele obeštećenja.

Poređenje sa komisivima

U pravu, veridiktivi imaju učinak na nas i na druge. Izricanje presude ili procene nas, na primer, obavezuje na izvesno buduće vladanje u smislu u kojem svaka govorna radnja čini, a možda i više, obavezuje nas barem na doslednost i možda mi znamo na šta će nas obavežati. Tako će nas izricanje izvesne presude obavežati ili nas obavezuje na obeštećenje štete. Takođe, tumačenjem činjenica možemo se obavežati na izvesnu presudu ili procenu. Izricanje presude može isto tako biti zauzimanje za; može nas obavežati da se založimo za nekog, da ga branimo itd.

Poređenje s konduktivima

Čestitanje može uključivati presudu o vrednosti ili svojstvu. Ili: prekorevanje može biti veridiktiv ukoliko se radi o tome da se neko učini odgovornim, no, s druge strane, time se usvaja određeno držanje premačnosti te je to konduktiv.

Poređenje s ekspozitivima

Kada kažem »tumačim«, »analiziram«, »opisujem«, »određujem«, to je, na neki način, izricanje presude ali je suštinski povezano sa jezikom i razjašnjava naše izlaganje. »Dosudiću aut« mora se razlikovati od »Ja to zovem aut«; prvo je presuda izrečena upotrebom reči poput »Opisao bih to kao kukavičko«; drugo je presuda o upotrebi reči poput »Opisao bih to kao »kukavički«.

2. EGZERCITIVI

Egzercitiv je odlučivanje u korist ili protiv izvesnog pravca delanja, ili zalaganje za nj. To je odluka da nešto treba da bude tako i tako te se razlikuje od suda da to jeste tako; to je zagovaranje da to treba da bude tako nasuprot oceni da to jeste tako; to je dosuđivanje za razliku od procene; to je izricanje kazne za razliku od proglašavanja krivice. Arbitri i sudije upotrebljavaju egzercitive isto kao i veridiktive. Njihova posledica može biti to da su drugi »prisiljeni« ili im je »dopušteno« ili »nedopušteno« da vrše izvesne radnje.

To je vrlo široka klasa; primeri su:

postaviti	raščiniti snizi	sniziti
otпустiti	ekskomunicirati	imenovati
naređivati	zapovedati	upravljati
izreći kaznu	kazniti	odobriti
nametnuti	glasati za	kandidovati
odabrati	zahtevati	dati
zaveštati	oprostiti	podneti ostavku
upozoriti	savetovati	zastupati
moliti	zamoliti	preklinjati
saletati	navaljivati	preporučiti
proglasiti	objaviti	ukinuti
poništiti	anulirati	opozvati
odigrati	odložiti	zabraniti
osvetiti	proglasiti zatvorenim	proglasiti otvorenim

Poređenje s veridiktivima

»Smatram«, »tumačim« i slično, mogu biti, ako su službeni, egzercitivne radnje. Štaviše, »dosuđujem« i »oslobađam« su egzercitivi koji počivaju na presudama.

Poređenje s komisivima

Mnogi egzercitivi poput *dopustiti, ovlastiti, ponuditi, ustupiti, dati, potvrditi, označiti i pristati* zapravo obavezuju nekoga na tok delanja. Ako kažem »objavljujem rat« ili »odričem se« celokupna svrha moje radnje je da me lično obaveže na izvestan tok delanja. Veza između egzercitiva i obavezivanja na nešto je tako bliska kao veza između značenja i implikacija. Očigledno je da nas postavljanje i imenovanje obavezuju ili mi bismo radije rekli da oni dodeljuju moći, prava, naslove itd. ili ih menjaju ili eliminišu.

Poređenje s konduktivima

Egzercitivi poput »izazivam«, »osporavam«, »odobravam« blisko su povezani s konduktivima. Izazivanje, osporavanje, odobravanje, hvaljenje i preporučivanje mogu biti prihvatanje jednog stava (držanja) ili izvršenje jedne radnje.

Poređenje s ekspozitivima

Egzercitivi kao »povlačim«, »protivim se«, »prigovaram« u kontekstu dokazivanja ili razgovora u mnogome imaju istu snagu kao ekspozitivi.

Tipični konteksti u kojima se egzercitivi koriste su:

1. popunjavanje službi i položaja, kandidature, izbori, upisi, ostavke, otpuštanja i molbe
2. savet, opomena i peticija
3. vođenje sastanaka i poslova
4. prava, zahtevi, tužbe itd.

KOMISIVI

Celokupni smisao komisiva jeste da obavežu govornika na izvestan tok delanja. Primeri su:

obećati	sazvati	ugovoriti
preuzeti (na se)	obavezati se	dati reč
rešiti se na	nameravati	obznaniti nameru
kaniti	planirati	smerati
predlagati	(bi)ću	imati u vidu
predočiti	učestvovati	kletiti se
jamčiti	založiti se	opkladiti se
zavetovati	složiti se	pristati
posvetiti se	deklarirati se	pristati uz nekog
usvojiti	boriti se za	prigriliti
zauzeti se	protiviti se	favorizovati

Objavljivanje namere razlikuje se od preuzimanja obaveza i moglo bi se pitati da li se oni mogu svrstati skupa. Kao što postoji razlika između saletati i zapovedati tako postoji i razlika između nameravati i obećati. Ali oba su obuhvaćena primarnim performativom »biću«; tako imamo lokucije »verovatno ću«, »daću sve od sebe«, »vrlo rado ću«, »obećavam da ću verovatno«.

Takođe, postoji prelaz ka »deskriptivima«. Samo tvrdnja da imam neku nameru jeste jedan ekstrem; s druge strane svoju nameru ili odluku ja mogu obznaniti ili izraziti ili oglašiti. »Objavljujem svoju nameru« me nesumnjivo obavezuje; a reći »nameravam« znači sasvim uopšteno objaviti ili oglašiti (svoju nameru). Ista se stvar događa sa zauzimanjem za kao, na primer, u »posvećujem svoj život...«. U slučaju komisiva kao »favorizovati«, »protiviti se«, »usvojiti gledište«, »zauzeti stajalište« i »prigriliti« na može se tvrditi da se favorizuje, protiviti se itd, uopšteno bez oglašavanja da se to čini. Reći »ja favorizujem x« može u skladu sa kontekstom značiti glasati za x, zauzeti se za x, odobravati x-y.

Poređenje s veridiktivima

Veridiktivi nas obavezuju na delanje na dva načina:
a. na ona koja su nužna da bi bili dosledni i podržali našu presudu;
b. na ona koja proishode kao posledice presude, ili su uključena u te posledice.

Poređenje s egzercitivima

Egzercitivi nas obavezuju na posledice jedne radnje, na primer davanje imena. U posebnom slučaju dozvola moglo bi se pitati da li one treba da budu svrstane kao egzercitivi ili kao komisivi.

Poređenje s konduktivima

Reakcije kao zameranje, odobravanje, hvaljenje uključuju pristajanje uz i obavezivanje isto kao i savet ili izbor. Ali konduktivni nas, implikacijama, obavezuju na slično ponašanje a ne na neko konkretno ponašanje. Tako ako okrivljujem, ja zauziman stav prema nečijem prošlom ponašanju ali se mogu obavezati samo na to da izbegavam slična ponašanja.

Poređenje s ekspozitivima

Prizeznanje, obećanje i jamčenje da je nešto slučaj fungiraju kao ekspozitivi. Imenovanje, određivanje, analiziranje, i sažimanje čine jednu grupu, a podržavanje, saglašavanje, neslaganje, ostajanje-pri-nečemu, i branjenje čine drugu grupu ilokucija za koje se čini da su u isti mah ekspozitivi i komisivi.

4. KONDUKTIVI

Konduktivni uključuju predstavu reaganja na ponašanje i sudbinu drugih ljudi te stav i izražavanje stava prema nečijem prošlom ili blisko predstojećem vladanju. Postoje očigledne veze sa izricanjem i opisivanjem naših osećanja (šta jesu i šta izražavaju), u smislu davanja oduške, mada su konduktivni različiti od obaju.

Primeri su:

1. Za izvinjenja imamo »izviniti se«
2. Za zahvaljivanje imamo »zahvaliti se«
3. Za saosećanje imamo »žaliti«, »saosećati«, »saučestvovati«, »čestitati«, »simpatizirati«

4. Za stavove imamo »vredati se«, »ne mariti«, »odati priznanje«, »kritikovati«, »gundati«, »žaliti se«, »apludirati«, »ne obazirati se«, »hvaliti«, »omalovažiti« i »ne-egzercitivnu upotrebu« »prekorevati«, »odobravati« i »favorizovati«.

5. Za pozdrave imamo »izraziti dobrodošlicu« i »oprostiti se sa nekim«

6. Za želje imamo »blagosiljati«, »proklinjati«, »nazdravljati« »kucati se« i »želeti« (u njegovoj strogo performativnoj upotrebi)

7. Za izazivanje imamo »usuditi se«, »prkositi«, »protestovati«, »izazivati«.

Na polju konduktiga, osim uobičajene odgovornosti za neuspehe, postoji i poseban prostor za neiskrenost.

Postoji očigledna povezanost sa komisivima jer preporučiti ili podržati su oba reakcije za ponašanje i obavezivanje samoga sebe na način vladanja. Postoji takođe bliska veza sa egzercitivima jer odobravanje može biti delovanje autoriteta ili reagovanje na ponašanje. Ostali granični primeri su »preporučiti«, »ne obazirati se«, »osporavati«, »zamoliti«, »izazvati«.

EKSPOZITIVI

Ekspozitivi se upotrebljavaju u radnjama izlaganja uključujući razjašnjenje gledišta, vođenje argumentacije i rasvetljavanje upotreba i odnošenja. Više puta smo rekli da možemo raspravljati o tome da li oni nisu u isti mah verdiktivi, egzercitivi, konduktivi i komisivi; takođe, možemo raspravljati o tome da li oni nisu izravni opis naših osećanja, delanja itd. naročito kada je reč o saobraćavanju dela rečima kao kada kažem »okrećem se ka«, »navodim«, »citiram«, »rekapituliram«, »ponavljam«, »podsećam«.

Primeri koji isto tako mogu biti uzeti kao verdiktivi su: »analizirati«, »svrstati«, »tumačiti« koji uključuju prosuđivanje. Primeri koji isto tako mogu biti uzeti kao egzercitivi su: »priznati«, »saletati«, »raspravljati«, »nastojati« koji uključuju uticaje ili izvršenje moći. Primeri koji isto tako mogu biti uzeti kao komisivi su: »odrediti«, »saglasiti se«, »prihvatiti«, »držati se čega«, »podržati«, »posvedočiti«, »prisezati« koji uključuju preuzimanje obaveze. Primeri koji isto tako mogu biti uzeti kao konduktivi su: »protiviti se«, »zapanjiti se« koji uključuju usvajanje stava ili izražavanje osećanja.

Da biste imali nešto u šaci dajem vam liste da bi se naznačio obim oblasti. Centralni su primeri poput »tvrditi«, »potvrditi«, »poricati«, »naglašavati«, »ilustrirati«, »odgovoriti«. Ogroman broj takvih kao »ispitivati«, »pitati«, »poricati« itd. Izgleda da ima svoj zavičaj u dijalogu: no oni nisu vezani za nj i, naravno, svi skupa spadaju u situaciju sporazumevanja.

Evo, dakle, liste ekspozitiva²:

1. potvrditi
poricati
utvrditi
opisati
svrstati
identifikovati	4. svedočiti
izvestiti
pod prisegom
potvrditi
nagađati
mislim
verujem	5a. ispraviti
preraditi
2. primetiti	5. prihvatiti
priznati
odustati
slagati se
protiviti se
prigovarati
držati se čega
odreći se	6. postulirati
izvoditi
dokazivati
zanemarjiti
naglasiti
pomenuti
umetnuti		
3. informisati
obavestiti
reći (kome što)
odgovoriti
uzvratiti
3a. pitati		

7. (nečim) započeti
(do čega) doći
(nečim) zaključiti

7a. tumačiti
razlikovati
analizirati
definisati

7b. ilustrovati
bliže objasniti
dalje razviti
formulisati

7c. pod tim razumem
hoću time da kažem
govorim o
povezujem sa
time mislim

Rezimirajući, možemo reći da se verdiktivima upošljava moć suđenja, egzercitivi su potvrđivanje uticaja ili izvršenje moći, komisivi preuzimanje obaveze ili objavljivanje namere, konduktivi usvajanje stava (držanje) a ekspozitivi razjašnjenje razloga, dokaza i komunikacije.

Kao i obično nemam više vremena da objasnim zašto je zanimljivo ono što sam predavao. Stoga samo jedan primer. Filozofi su dugo bili zainteresovani za reč »dobro« ali tek odskora oni istražuju kako i zašto je mi upotrebljavamo. Kazalo se, na primer, da je koristimo da bismo izrazili saglasnost, da bismo preporučili ili rangirali. Ali reč »dobro« i zašto je upotrebljavamo neće nam se razjasniti pre no što budemo imali jednu, u idealnom slučaju potpunu, listu svih onih ilokucionarnih radnji od kojih su preporučivanje, rangiranje itd. samo izloveni pojedinačni primeri: ne pre nego što budemo znali koje su i koliko su te radnje brojne i kako se one međusobno odnose. Tu dakle imamo slučaj na kome bismo mogli primeniti jednu opštu teoriju kakvu smo skicirali; bez sumnje ima i drugim (slučajeva). Ja namerno ne uplićem opštu teoriju u filozofske probleme (od kojih su neki dovoljno složeni da zasluže svoju slavu): to ne treba shvatiti kao da ih ja nisam svestan. Naravno da će sve ovo biti dosadno i suvo ako se mora slušati pa svariti – ali ni blizu toliko koliko je bilo dosadno domisliti i napisati! Pravo zadovoljstvo činiće tek primena na filozofiju.

Prevod: Silvia Dražić
Relja Dražić

BELEŠKE

* Naslov priredivača; tekst predstavlja 12. predavanje iz Austinove knjige *How to do things with Words*.

1. Zašto ovaj izraz umesto »1000«? Prvo, zato što izgleda ubedljivo i naučno; drugo, zato što se kreće od 1000 do 9999 – prilično široko polje – dok bi se inače moglo razumeti kao »oko 1000« što bi bilo preusko polje.

2. Ovde je zadržan Austinov raspored i numeracija. Opšti značaj grupisanja je jasan ali za nj ne postoji konačni ključ u postojećim spisima. Upitnici su Austinovi.

Prevod je rađen prema izdanju *Oxford University Press 1962, uz konsultovanje nemačkog izdanja (Zur Theorie der Sprechakte) u prevodu E. von Savigny.*

